Cristinel MUNTEANU

O contaminare frazeologică în contexte jurnalistice: *a se duce pe apa Dunării*[1]

Cr. M. – dr. în filologie (*magna cum laude*) şi drd. în filosofie al Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi; predă, ca lector, la Universitatea „Danubius" din Galaţi. A publicat ca autor: *Sinonimia frazeologică în limba română* (2007), *Lingvistica integrală coşeriană* (2012), *Frazeologie românească. Formare şi funcţionare* (2013); iar ca editor: *Tobias Peucer, Despre relatările jurnalistice* (2008), *B.-P. Hasdeu, Studii de ştiinţa limbii* (2013), *E. Coşeriu, H. Geckeler, Orientări în semantica structurală* (2016) etc. Este, de asemenea, autorul a peste 150 de articole şi comunicări. Domenii de interes: filosofia limbajului, teoria limbii, semantică, frazeologie, lingvistica textului.

1. Mai întâi de toate, trebuie să notăm că Dunărea a reprezentat pentru români (dar mai ales pentru strămoşii acestora), vreme îndelungată, un fluviu sacru, o divinitate. Lucrul acesta este susţinut cu argumente convingătoare, printre alţii, de Romulus Vulcănescu: „În conştiinţa mitică a poporului român Dunărea este înfăţişată atât ca *un fluviu sacru*, ca *o divinitate acvatică* (asemeni celor antice), cât şi ca *un hotar mirific*. Ca fluviu sacru şi ca divinitate acvatică poate asculta, dialoga cu cei ce-i solicită ajutorul, dar şi poate apăra şi răzbuna pe daci, daco-romani şi români împotriva duşmanilor lor seculari sau accidentali. Caracterul ei sacru de fluviu protector reiese din legendele, baladele şi poveştile despre Dunăre." (Vulcănescu 1987: 476). Din câte ştim, în astfel de cazuri, nu era recomandat ca numele unei realităţi sacre să fie luat în deşert

In my paper I will examine the way in which a Romanian idiom (having negative connotations), *a se duce pe apa Sâmbetei* (literally: "to go down the water of Saturday") 'to be wasted' underwent a formal transformation, namely a substitution, and finally resulted in the phrase *a se duce pe apa Dunării* (literally: "to go down the water of the Danube"). In this case, as well, one can find in journalistic headlines a series of motivated modifications or adaptations of the respective phrase, according to the topic of the journalistic report.

BDD-A25803 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 18:15:22 UTC)

ori să fie folosit cu intenții peiorative. Dar, între timp, după cum vom vedea, se pare că atitudinea celor mai mulți dintre români față de acest fluviu și față de numele acestuia s-a schimbat destul de mult.

2. Ne vom referi acum la o altă realitate, care, de data aceasta, aparține unei dimensiuni negative în ansamblul credințelor românești. Este vorba despre *sâmbătă*, care era asociată la români doar cu lucrurile rele. Ca zi, sâmbăta reprezenta moartea săptămânii, spre deosebire de duminică, văzută drept nașterea săptămânii. Nu era de bun augur să fie făcută sau începută vreo lucrare majoră în această zi, să fie săpată o fântână, de pildă, să se plece la drum ori să facă o nuntă etc. De altfel, *sâmbăta* este și în prezent ziua în care sunt comemorați morții. În mitologia română, sâmbăta (la fel ca și celelalte zile) apare personificată ca Sfânta Sâmbătă, însă ca o (semi)divinitate care trăiește în pădure și care încearcă să facă rău drumeților întârziați (rătăciți). În plus (ca influență ebraică, se pare; cf. râul Sambatyon), în aceeași mitologie românească există Apa Sâmbetei, un râu malefic, infernal (asemănător Styxului din credințele grecilor antici), care curge spre iad, în opoziție cu Apa Duminicii, care este benefică și se varsă în Rai. Ca efect/ecou al acestei credințe, în limba română a apărut și s-a fixat în uz expresia idiomatică *a se duce pe apa sâmbetei* 'a se pierde/distruge' (pentru mai multe detalii, vezi Munteanu 2011: 45-47).

3. La prima vedere, judecând după vechile credințe românești, fluviul Dunărea se aseamănă mai degrabă cu Apa Duminicii și se opune Apei Sâmbetei. Altfel spus, Dunărea și Apa Sâmbetei par să curgă (conform „geografiei" mitologice) în direcții complet diferite. Asocierea lor ar fi, așadar, o contradicție. Și totuși, într-un dicționar important al limbii române, DLRLC, găsim următoarea înregistrare: *A se duce pe apa sâmbetei* (sau *a Dunării*, *a gârlei*), cu semnificația 'a se prăpădi, a dispărea'. Pentru atestare, autorii respectivului dicționar oferă un (singur) citat din romanul masiv *Lanțuri* (publicat în patru volume în anii 1950-1954) al scriitorului Ion Pas: „Dar dacă *s-ar duce pe apa Dunării și a sâmbetei* toți ciocoii, poate că n-ar fi rău!". Trebuie precizat că aceasta este, după cunoștințele noastre, singura înregistrare lexicografică în care sintagma *a se duce pe apa Dunării* apare ca variantă a expresiei idiomatice *a se duce pe apa sâmbetei*. Însă un atare citat nu justifică înregistrarea sintagmei *a se duce pe apa Dunării* ca expresie idiomatică (chiar

BDD-A25803 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 18:15:22 UTC)

și ca variantă frazeologică) într-un dicționar. Normele lexicografice cer ca o expresie anume, pentru a fi considerată o unitate a limbii, să beneficieze de mai multe atestări. Probabil acesta este și motivul pentru care întâlnim „expresia idiomatică" *a se duce pe apa Dunării* doar în dicționarul mai sus amintit.

3.1. Să examinăm acum cu mai multă atenție citatul din romanul lui Ion Pas. În acest context literar („Dar dacă *s-ar duce pe apa Dunării și a sâmbetei...*"), se poate admite că cele două expresii se găsesc într-o relație de sinonimie juxtapusă. De vreme ce lucrurile care se duc pe cursul unei ape nu se mai întorc, nu mai contează foarte mult cu ce fel de apă avem de-a face. După cum susținea Heraclitus, *ta panta rhei* („totul curge")... Deci, în acest caz, relaționarea celor două expresii se face numai în baza „lucrurilor" pe care ele le desemnează. Să mai observăm că ordinea în care apar în contextul citat cele două sintagme nu este întâmplătoare. Mai întâi apare *apa Dunării* și apoi *apa sâmbetei*, ca și cum Dunărea ar comunica direct cu apa sâmbetei.

3.2. Pentru un scriitor cultivat (ca Ion Pas), relația dintre cele două expresii poate fi doar semantică, lăsând la o parte încărcătura conotativă ori simbolică asociată acestora (chiar dacă putem remarca faptul că citatul analizat este pus pe seama unui personaj, și nu a scriitorului ca atare). Altfel spus, Ion Pas știe că „apa sâmbetei" este ceva imaginar, în timp ce Dunărea este cât se poate de reală. În schimb, pentru o persoană necultivată, naivă (așa cum era majoritatea oamenilor cândva), influențată de gândirea magică, „apa sâmbetei" este la fel de reală ca Dunărea. În consecință, cele două realități, cele două râuri pot comunica destul de ușor. Apa Dunării se poate vărsa în Apa Sâmbetei[2]. În acest sens, vom prezenta un exemplu relevant nu foarte vechi. Într-un volum dedicat deportărilor în Bărăgan (din perioada anilor '50) sunt înregistrate diverse mărturii ale celor implicați în respectivul eveniment. Printre acestea există și unele scurte istorisiri, prezentate de povestitori ca fiind reale. Una dintre ele se intitulează *Vrajă în apa Borcei*. Cineva povestește că, stricându-i-se căruța pe drum, a fost nevoit să înnopteze pe malul Dunării (pe brațul Borcea). În timpul nopții, el vede cum niște femei se scaldă în Dunăre, apoi dimineața constată că de căruța stricată i-au fost legate tot felul de cârpe colorate: „Eu le-am dezlegat și *le-am dat drumul pe Dunăre, pe apa sâmbetei să se ducă*. Și

BDD-A25803 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 18:15:22 UTC)

uite-aşa nu s-o prins nimic de mine, nicio vrajă...” (Marineasa *et alii* 1996: 255-256). Aşadar, se observă că cele două râuri pot comunica în „geografia” magico-mitologică a oamenilor simpli.

3.3. Din cele spuse până acum, rezultă că cele două „realităţi” (şi expresiile lor corespondente) se pot relaţiona fie (i) *la nivel strict semantic*, printr-o desemnare comună (vezi *supra*, 3.1.), fie (ii) *la nivel mitico-magic*, printr-o continuitate a credinţei (vezi *supra*, 3.2.). Mai poate fi identificat un tip de relaţionare: (iii) *la nivel ludic*, prin evocare ori prin utilizarea motivată a expresiilor. În cele ce urmează, ne propunem să ne ocupăm doar de acest ultim tip de relaţionare, alegând doar exemple din discursul jurnalistic. Este vorba de o serie de titluri jurnalistice în care utilizarea expresiilor discutate este motivată într-o măsură mai mare sau mai mică (cf. Munteanu 2013a: 116-128). Mai mult decât atât, expresiile respective pot suferi frecvent modificări formale în anumite contexte, în funcţie de intenţiile jurnaliştilor (vezi Munteanu 2013b: 11-19).

4. Aşadar, se constată că, pentru a atrage cititorii, unele ziare practică jocurile de cuvinte, aluziile, utilizând în acest scop – în titlurile jurnalistice – şi expresii idiomatice modificate. Cele mai frecvente sunt substituţiile. (Pentru tipologia modificărilor enunţurilor aparţinând «discursului repetat», pe linia E. Coşeriu–St. Dumistrăcel, vezi Munteanu 2008: 8-10.)

4.1. Iată câteva exemple în care „apa Dunării” înlocuieşte „apa sâmbetei”, fiindcă evenimentele produse sau oamenii implicaţi au de-a face cumva cu Dunărea:

• „Sâmbăta, moşia lui Dinescu *s-a dus pe apa Dunării*” (http://www.trombon.ro). Este vorba de speculaţiile fictive pe care un blogger le face cu privire la domeniul cu conac/casă boierească al poetului Mircea Dinescu, situat în lunca Dunării, în localitatea Cetate, domeniu pe care acesta l-ar fi pierdut chiar într-o sâmbătă în urma neachitării impozitelor la stat[3].

• „Primul transfer al lui Dinamo *s-a dus pe apa Dunării*!” (http://www.prosport.ro). Motivarea: jucătorul Alexandru Giurgiu a refuzat oferta clubului de fotbal Dinamo Bucureşti, optând pentru clubul... Astra Giurgiu. Întrucât oraşul Giurgiu este situat la malul Dunării, substituirea nu este deloc întâmplătoare.

BDD-A25803 © 2017 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 18:15:22 UTC)

• „Proiectul grecului *s-a dus pe apa… Dunării*!” (http://www.prosport.ro). Motivarea: un director de marketing, grecul Nikolaos Koropoulis, promisese că va resuscita, cu ajutorul unui amplu proiect, Clubul Sportiv Turnu Severin, dar nu a reușit să facă mare lucru, fiindcă nu a găsit susținere financiară. După cum se știe, Turnu Severin se învecinează cu Dunărea.

• „Un miliard de euro *aruncat pe apa Dunării*: Turbinele modernizate de la Porțile de Fier crapă una după alta” (http://www.economica.net). Motivația se găsește chiar în titlul foarte explicit.

4.2. Dacă în exemplele de mai sus exprimarea este una figurată, iată în cele ce urmează și câteva cazuri în care obiecte concrete (și chiar bani concreți) se pierd în apa Dunării:

• „Pirita de la Valea Călugărească *se va duce pe apa Dunării*!” (http://www.ziarulprahova.ro). Motivarea: din zona fostului combinat Romfosfochim Valea Călugărească, pirita chiar ajunge, la propriu, purtată de vânt, în apa Dunării.

• „De pe *apa sâmbetei*, pe *apa Dunării*” (http://danielbotea.blogspot.ro). Motivarea: Este vorba despre o campanie de adunare și de reciclare a pet-urilor, în cursul căreia jumătate dintre ele (cca 5000) au fost utilizate pentru construcția unor ambarcațiuni, lansate ulterior pe Dunăre.

• Titlul unei știri TV (din 7.12.2015) este următorul: „În Austria, banii nu *se duc pe apa Sâmbetei*, ci pe *a Dunării*” (https://www.youtube.com). Motivarea: peste 100 de mii de euro au fost găsiți plutind pe Dunăre, în Austria, lângă Viena.

4.3. Există și titluri în care găsim formulări aparent paradoxale, adică cele în care expresia *a se duce pe apa sâmbetei* apare ca atare, însă în titlu apare referirea sau aluzia la Dunăre:

• „Mărfurile de pe Dunăre *s-au dus pe apa sâmbetei*” (http://www.business24.ro). Motivarea: este vorba de scăderea traficului de mărfuri prin porturile Brăila, Galați și Tulcea.

• „Un sfert din transporturile pe Dunăre *s-au dus pe apa sâmbetei*” (http://www.viata-libera.ro). Într-adevăr, este vorba despre reducerea traficului naval prin porturile dunărene.

BDD-A25803 © 2017 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 18:15:22 UTC)

• „S-a dus pe *Apa Grea a Sâmbetei* – moștenirea nucleară pierdută a lui Nicolae Ceaușescu” (http://adevarulfinanciar.ro). Motivarea: faptul că România va renunța să mai producă apă grea la combinatul Romag – Drobeta-Turnu Severin. Exemplul acesta este interesant, deoarece prezintă și un exemplu de adăugare (prin inserare), nu doar de substituție.

• „FCM Dunărea *se duce pe apa sâmbetei*” (http://www.liga-1.ro). Motivarea: echipa de fotbal FCM Dunărea se găsea în acel moment în pericolul de a retrograda.

• „Management defectuos la malul Dunării: 50 de jucători *s-au dus pe Apa Sâmbetei*” (http://liga2.prosport.ro). Motivarea: Problemele pe care le-a avut la un moment dat CS Turnu Severin din cauza plecării unor jucători de fotbal.

4.4. Probabil că cel mai interesant titlu este următorul, cel în care întâlnim, într-adevăr, un caz de contaminație frazeologică: „Gălățenii aruncă banii *pe Dunărea sâmbetei*” (http://www.catavencii.ro). Este vorba despre un articol apărut în publicația „Cațavencii” (din 25.06.2014), în care fostul primar al orașului Galați era criticat pentru risipa de bani pe care avea să o facă între 27 și 29 iunie 2014 cu prilejul desfășurării festivalului „Dunărea noastră”.

Note

[1] Acest text (prilejuit de o conferință internațională dedicată Dunării) a fost publicat deja într-o versiune englezească mai extinsă; vezi Cristinel Munteanu, *On a Phraseological Contamination within Romanian Journalistic Contexts:* ***a se duce pe apa Dunării*** *(to be wasted)*, în „Journal of Danubian Studies and Research”, vol. 6, no. 2/2016, p. 136-142.

[2] Cu atât mai mult cu cât Dunărea ca atare nu poate curge „în sus” pentru a ajunge în Apa Duminicii. În schimb, poate curge, firește, în jos spre apa infernală a sâmbetei. În plus, trebuie adăugată ipoteza potrivit căreia desacralizarea fluviului (în ipostaza sa de divinitate acvatică – zeul Danubius) s-a produs și sub impactul creștinismului, care a înlăturat prin diverse strategii credința în divinitățile locale păgâne.

[3] Desigur, astfel de exemple se găsesc și în interiorul articolelor jurnalistice, nu doar în titluri, însă nu la fel de

BDD-A25803 © 2017 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 18:15:22 UTC)

frecvent. De pildă, vorbind despre satul Rast afectat de inundații, un reporter de televiziune spune așa: „Într-o noapte, 800 de familii s-au trezit în mijlocul puhoaielor, au privit neputincioși (sic!) cum agoniseala de o viață se duce pe apa Dunării” (http://www.kanald.ro). La fel, pe un alt post de televiziune, se afirmă că s-au cheltuit sute de mii de euro pe studii de fezabilitate pentru a construi șase poduri peste Dunăre, dar nu s-a făcut nimic concret, fiindcă politicienii noștri sunt iresponsabili. Concluzia reporterului a fost următoarea: „Banii s-au dus pe apa Dunării” (http://www.digi24.ro).

Bibliografie

1. DLRLC = Dimitrie Macrea, Emil Petrovici (coord.), *Dicționarul limbii române literare contemporane*, Editura Academiei R.P.R., București, 1955-1957.
2. Marineasa *et alii* 1996 = Viorel Marineasa, Daniel Vighi, Valentin Sămânță, *Deportarea în Bărăgan: destine, documente și reportaje*, Editura Mirton, Timișoara, 1996.
3. Munteanu 2008 = Cristinel Munteanu, *Exerciții de stil pe tema discursului repetat*, în „Limba română”, Chișinău, anul XVIII, nr. 5-6, 2008, p. 8-12.
4. Munteanu 2011 = Cristinel Munteanu, *Despre* ***sâmbătă*** *și reflexele sale în frazeologie*, în „Limba română”, Chișinău, anul XXI, nr. 1-2, 2011, p. 42-50.
5. Munteanu 2013a = Cristinel Munteanu, *Despre motivarea contextuală a frazeologismelor*, în „Limba română”, Chișinău, anul XXIII, nr. 1-4, 2013, p. 116-128.
6. Munteanu 2013b = Cristinel Munteanu, *Discursul repetat și titlurile jurnalistice atipice*, în „Limba română”, Chișinău, anul XXIII, nr. 9-12, 2013, p. 11-19.
7. Vulcănescu 1987 = Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Editura Academiei R.S.R., București, 1987.

BDD-A25803 © 2017 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 18:15:22 UTC)